

Bc. Jaroslava Žůrková, DiS.: *Etnografická studie stravy a stravování v Domově pro seniory*. Praha: FHS UK, Katedra řízení a supervize v sociálních a zdravotnických službách, 2018, 111 s.

Jaroslava Žůrková se ve své diplomové práci rozhodla věnovat procesu stravování ve vybraném domově pro seniory, přičemž se soustředila na to, jak a na základě čeho je stravování organizováno, kde a jak probíhá a jak je vybranými aktéry reflektováno. Teoreticky svou práci opřela o paletu různorodých textů od spíše medicínských přes psychologické až po sociologické a socioantropologické, vlastní výzkum deklaruje autorka jako etnografický.

Předložená práce má své přednosti, ale také nedotaženosti. Mezi přednosti bezpochyby patří výběr tématu i terénu, systematická a pečlivá práce jak v procesu výzkumu, tak při tvorbě výsledného textu. Nedotaženosti jdou zčásti na vrub časovým rámcům, v nichž se autorka v procesu celého projektu pohybovala, zčásti ovšem i situovanosti autorky ve vztahu k vědě a výzkumu.

Předně, autorka rezignuje na vyjasnění vlastních epistemologických pozic. To se projevuje jak ve výběru odborného teoretického zázemí, tak v práci s ním. Vedle sebe tedy stojí texty pracující řekněme objektivisticky a texty třeba radikálně konstruktivistické. Z nich všech autorka přebírá jakási „fakta“ o tom, jak se (především v ČR) nacházely a nacházejí sociální služby ve vztahu k tématu výzkumu.

Příkladem může být uchopení Goffmanovy totální instituce (s. 11-12), kterou autorka redukuje pouze na povahu prostoru a dohled autorit a zcela opomíjí, že jde o systém vzájemných vztahů a jednání, tedy že totální instituci utváří i jednání oněch „chovanců“ – přičemž třeba k různým adaptačním mechanismům aktérů, které Goffman kategorizuje, má řadu dat. V samotném závěru (s. 101) je už komplexní Goffmanův koncept redukován na občasně paternalistické jednání personálu. Podobně s konceptem profesní slepoty a režimů spěchu ze studie Michala Synka a Radka Carbocha, kteří vycházejí z pozic teorie sítí-aktérů, autorka naloží tak, že „zaměstnanci domovů pro seniory mohou při vykonávání každodenních rutinních činností také vnímat některé z aspektů profesní slepoty“ (s. 33). Kam se poděla ona síť vztahů?

Podobně nedůsledné je uchopení vlastního etnografického výzkumu. Spíše než o etnografii ve smyslu epistemologicko-metodologického přístupu jde o využití technik zúčastněného pozorování a polostrukturovaných a neformálních rozhovorů. To se promítá jak do procesu samotného výzkumu ve smyslu pobytu v terénu, tak do práce s daty. Přes evidentní systematickosti a pečlivost se z textu vytratila jakási etnografická jiskra. Analyticko-interpretativní část práce (s. 47-100) je tak povytce deskriptivní, a to včetně modelových situací oběda ve třech různých prostředích. Autorce tak mezi prsty proklouzává řada zajímavých dat, která by si zasloužila větší ohled, a to nejen analyticky a interpretačně, ale už v samotném terénu. Co se kupříkladu děje dál s jídelm, které si aktéři odnášejí z jídelny „na potom“ (s. 73n)? Kde a jak jej skladují, co se s ním stane, pokud jej „potom“ nesnědí? Kdo třeba rozhoduje o tom, co a kdy se vyhodí, jak se to děje? Nebo: panuje-li v jídelně de facto ustálený zasedací pořádek, který si ovšem, jak tvrdí nutriční terapeutka, utvářejí klienti sami, jak své místo nalezne nový klient? Kdy a kam mu paní Marie prostře? Zůstane už navždy na místě, na němž se poprvé v jídelně ocitl? Atd. atd. Výše zmíněná nutriční terapeutka má ostatně v textu opravdu významnou roli – není jen gatekeeperem, ale i klíčovou informátorkou, je nejen tvůrkyní režimů stravy, ale i jejich výzkumnou interpretkou. Přesto, že je jedním z klíčových aktérů výzkumu, nikde není popsáno, jakou

roli přesně ve stravovacím procesu hraje (tím nemyslím výčet činností z normativních dokumentů na s. 48n.), natož aby to bylo kriticky nahlíženo. V souladu s deklaracemi nutriční terapeutky tak autorka vyzdvihuje tzv. individualizaci, o níž se podle ní personál snaží ve všech momentech stravování. Nějak ovšem postrádám třeba výpověď kuchařů a kuchařek, jak si pamatují, že „paní Nováčková má ráda hustější omáčku“ (s. 69) a jak s touto informací v praxi zacházejí. Nehledě na etnografické popisy těchto praxí, třeba zahušťování omáčky pro paní Novákovou. A opět by se dalo pokračovat... Tím rozhodně nechci zpochybnit, že se ve sledovaném terénu individuální přístup ke klientům a jejich stravovacím potřebám, touhám a návykům neděje. Jen se mi i z náznaku publikovaných dat jeví, že deklarace aktérů nemusejí být v souladu s reálnými praxemi a že jejich jediným narušitelem nemusí být pouze „systém“, ať už v podobě byrokratizace individualizace, rozporu medicínského diskurzu s etikou péče, či stran velikosti Domova a počtu jeho zaměstnanců.

Jinými slovy, z perspektivy sociokulturní antropologie, jíž je etnografie distinktivní metodou, je diplomová práce málo etnografická a to jak na úrovni vyjasněných teoretických pozic, tak ve vztahu k uchopení samotného terénu (signifikantní je popis vzorku na s. 41n.), jeho kritického náhledu a smyslu pro subtilní detaily. Práce ovšem nevznikla na katedře antropologie a lze ji také nahlédnout tak, že nabízí systematický a ucelený vhled do jedné z oblastí sociálních služeb, a to jak na úrovni rešerše literatury a legislativních a dalších normativních dokumentů, tak na úrovni popisu praxe této sociální služby s přihlédnutím k její reflexi klienty sledovaného domova a interpretaci nutriční terapeutkou, která je za tuto službu zodpovědná. V této perspektivě je práce zdařilá a, byť i zde bych uvítala větší detailnost, bezpochyby vykresluje jednotlivé aspekty procesu stravování v Domově pro seniory.

Z formálního hlediska je práce v pořádku, výjimečně by bylo na místě upravit interpunkci, doplnit čísla stran citovaných publikací či v bibliografii datum citace webových zdrojů.

S ohledem na výše řečené doporučuji diplomovou práci Jaroslavy Žůrkové k obhajobě a navrhuji ji hodnotit jako velmi dobrou až dobrou dle průběhu obhajoby a v souladu s nároky katedry.